

Jean Monnet: ühendav jõud Euroopa Liidu sünni taga

Jean Monnet 1888 - 1979

Prantsuse poliitika- ja majandustegelane Jean Monnet oli pühendunud Euroopa ühendamisele. Tema andis tõuke nn Schumani plaani koostamiseks, millega nähti ette Lääne-Euroopa rasketööstuse ühendamine.

Monnet oli pärit Prantsusmaa Cognaci piirkonnast. Lõpetanud 16-aastasena oma õpingud, reisis ta välismaal – algul konjakikaupmehe, hiljem pankurina. Mõlema maailmasõja ajal töötas ta kõrgetel ametikohtadel, tegeledes Prantsusmaa ja Ühendkuningriigi tööstustoodangu kooskõlastamisega.

Prantsuse valitsuse tippnõustajana ärgitas peamiselt just tema koostama kuulsat 1950. aasta 9. mai Schumani deklaratsiooni, millega seostatakse Euroopa Liidu sünni, sest see viis Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse loomiseni. Aastatel 1952–1955 oli ta selle ühenduse täitevasutuse esimene president.

Varased eluaastad

Jean Omer Marie Gabriel Monnet sündis 9. novembril 1888 Prantsusmaal Cognaci linnas. Kui ta 16-aastasena kooli lõpetas, saatis isa ta Londonisse tööle perekonna konjakiärisse – ta oli aru saanud, et tänu poja erakordsele võimekusele inimestega suhtlemisel sobiks talle suurepäraselt karjäär rahvusvahelises ettevõtluses. Ja tööpoolest – alates nendest varastest kogemustest reisis Monnet mööda maailma tunnustatud ja eduka ärimehena.

Esimene maailmasõda

1914. aastal lükati tervislikel põhjustel tagasi Monnet' taotlus astuda sõjaväkke. Et teenida oma riiki muul viisil, esitas ta Prantsusmaa valitsusele ettepaneku sõjavarustuse paremaks koordineerimiseks Suurbritanniaga. Ettepanek kiideti heaks ning Prantsusmaa president määras ta majandusalaseks vahendajaks Prantsusmaa ja selle liitlaste vahel.

Olles tõestanud sõja ajal suurt ametialast võimekust, nimetati ta 1919. aastal Rahvasteliidu loomisel 31 aasta vanusena selle organisatsiooni asepeasekretäriks. Kui Monnet' isa 1923. aastal suri, naasis ta Cognaci ja muutis hääbuva pereettevõtte taaskord edukaks. Järgneval paaril aastal oli ta tänu oma kogemustele rahvusvahelise rahanduse valdkonnas tihedalt seotud ka mitme Ida-Euroopa riigi, näiteks Rumeenia ja Poola riikliku finantssektori ümberkorraldamisega, nõustas Hiina valitsust ja aitas neil ümber korraldada oma raudteevõrgustikku ning osales panga asutamises San Franciscos.

Teine maailmasõda

Teise maailmasõja alguses pakkus Monnet järjekordselt riigile oma teeneid ning ta määrati kahe riigi tootmisvõimsuse kooskõlastamiseks moodustatud Prantsusmaa-Suurbritannia

ühiskomitee esimeheks. Ta veenis Suurbritannia ja Prantsusmaa juhte – Churchill ja de Gaulle'i – looma natsismi vastu võitlemiseks kahe riigi vahel täieulatuslik poliitiline liit, kuid see kava kukkus viimasel hetkel läbi.

Monnet' plaan

Pärast seda asus Monnet Suurbritannia valitsuse teenistusse – ta saadeti Ameerika Ühendriikidesse teostama järelevalvet sõjavarustuse ostmise üle. Monnet avaldas muljet Ameerika Ühendriikide president Rooseveltile ja varsti sai temast üks presidendi usaldatud nõustajaid, kes soovitas tal suurendada Ameerika Ühendriikide sõjavarustuse tootmise võimsust juba enne seda, kui riik sõtta asus.

1943. aastal sai Monnet' st Prantsusmaa Rahvusliku Vabastuskomitee, Alžiiris asuva de facto Prantsuse pagulasvalitsuse liige. Just sellel ajal sõnastas ta esimest korda selgelt oma nägemuse Euroopa liidust, mille eesmärk oli saavutada ja säilitada rahu. Nimetatud komitee istungil 5. augustil 1943 sõnas Monnet: „Euroopas ei saavutata rahu, kui riigid ehitatakse uuesti üles riikliku suveräänsuse põhimõttel ... Euroopa riigid on liiga väikesed, et kindlustada oma inimestele vajalik jõukus ja sotsiaalne areng. Euroopa riigid peavad moodustama föderatsiooni ...”. 1944. aastal asus Monnet juhtima riiklikku kaasajastamis- ja arengukava, mille eesmärk oli taastada Prantsuse majandus ja riik pärast sõda uuesti üles ehitada.

Jean Monnet käivitamas esimest malmitootmisprotsessi Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse raames.

Schumani deklaratsioon

Pärast tema plaani heakskiitmist ja elluviimist jõudis Monnet aga arusaamisele, et Euroopa ülesehitamine ja lõimumine ei toimu nii kiiresti, kui ta oleks soovinud, ega sellisel viisil, nagu ta arvas õige olevat. Kasvavate rahvusvaheliste pingete taustal mõistis Monnet, et kätte on jõudnud aeg astuda Euroopa ühtsuse suunas tõelisi samme, ning tema ja ta meeskond alustasid Euroopa Ühenduse põhimõtte väljatöötamist. 9. mail 1950 esitas Prantsuse välisminister Robert Schuman Prantsusmaa valitsuse nimel nn Schumani deklaratsiooni. Kõnealuse deklaratsiooni, millega kavandati viia kogu Saksa-Prantsuse sõe- ja terasetootmine ühise ülemameti alluvusse, algatas ja valmistas ette Monnet. See ettepanek tugines põhimõttele, et jagades ressursside tootmise maailmajao kahe kõige võimsama riigi vahel, välistatakse tulevikus kõik võimalused sõjaks. Tänu Saksamaa, Itaalia, Madalmaade, Belgia ja Luksemburgi valitsuste pooldavale suhtumisele oli kõnealune deklaratsioon aluseks Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse – Euroopa Majandusühenduse ja sellele järgnenud Euroopa Liidu eelkäija – asutamisele.

Pärast seda, kui Euroopa Kaitseühenduse loomine 1954. aastal läbi kukkus, moodustas Monnet nn Euroopa ühendriikide tegevuskomitee. Komitee loodi Euroopa lõimumist pooldavate hoiakute taasestamiseks ning sellest sai edasiviiv jõud paljude Euroopa lõimumist soodustavate algatuste, näiteks ühisturu ja Euroopa Rahasüsteemi loomise, Euroopa Ülemkogu tippkohtumiste ning Euroopa Parlamendi üldvalimiste taga.

Kuigi Jean Monnet ametlik hariduskäik lõppes 16-aastasena, tegutses ta kõigest hoolimata mitmesugustes rollides: rahvusvahelise äriemehe, finantstegelase, diplomaadi ja riigimehena. Sellele vaatamata ei valitud teda ühelegi avalikule ametikohale ja seepärast ei olnud tal oma seisukohtade elluviimiseks kunagi ametlikku poliitilist võimu. Tänu oma väitlus- ja veenmisoskusele õnnestus tal aga veenda Euroopa liidreid töötama ühiste huvide nimel ja mõistma koostöö eeliseid.